

СТАНОВИЩЕ

За дисертационния труд на тема: "Дългосрочно прогнозиране в социалната сфера чрез Метод Делфи", представен от доц.д-р Соня Борисова Илиева за присъждане на научната степен "доктор на науките" по научна специалност "Социология" – 05.11.01.

Изработил: проф.дсн.Ивайло Борисов Кусев, - гр.София.

Предоставеният ми за изготвяне на становище дисертационен труд е в размер на 438 страници и се състои от въведение, концепция, три глави, списък на използваната литература и девет приложения.

Поради специфичния характер на всяка една от частите на цялостния дисертационен труд и неговия голям обем, ще представя моето становище по отделни глави.

Още в началото на работата доц. Илиева застъпва правилната, според мен, теза, че практиката по прилагане на дългосрочното прогнозиране в България е твърде недостатъчна, като се има предвид липсата на цялостна концепция за развитие на обществото и на отделните негови сфери.

Приложеният от доц. Илиева световно утвърден Метод Делфи и равнището, на което го "издига" в методологичен план, придава висока научна стойност на разработката. Това не е извършено самоцелно, а за разрешаване на конкретни проблеми в социалната сфера. Разработката е твърде актуална, като се има предвид, че прогнозите за бъдещето придобиват все по-голямо значение в социалния живот в сравнение с натрапваното ни затваряне в настоящето.

Работата може да се оцени и като изключително полезна за практиката технология с широки възможности. Тезата на дисертацията е поставена коректно и е в унисон с изискването за демократизация на социалната сфера чрез прилагане на ефективни политики и стратегии. Амбициозната цел, която си е поставила доц.Илиева, включва широко и разностранно проучване на Метод Делфи с оглед на перспективата за ефективното му приложение в социалната сфера у нас и качествено му обогатяване посредством натрупания опит от практическото му прилагане. Следва да изтъкне, че така поставената цел е постигната чрез изпълнението на впечатляващ брой задачи. В това се убедих при цялостното ми и задълбочено запознаване с дисертационния труд въз основа на което смятам, че издигнатата от доц.Илиева хипотеза за успешно прилагане на Метод Делфи в социалната сфера на България е доказана.

Дадената методология на изследване, сама по себе си, може да се оцени като носеща съществен научен принос, както чрез дефинирането на трите йерархични равнища, така и чрез представената съдържателна страна на всяко от тях, от която авторът се ръководи и прилага. Смятам, че познавателната стратегия на дисертацията може да се оцени като теоретично значима и удостоверяваща високата социологическа култура и широк научен кръгзор на дисертанта.

В първа глава на дисертационния труд е разгледано пораждането и развитието на идеите и практиките за дългосрочно прогнозиране. Извършеният исторически анализ на пораждането и развитието на идеите и практиките за дългосрочното прогнозиране дава представа за непрекъснатото цивилизационно съзряване на

човечеството в неговия стремеж да съзри бъдещето. Ненапразно името на метода идва от дълбините на древността. В по-късно време това кристализира в науката футурология и възникналия през 1968г. институционален център, наречен Римски клуб, които са разгледани най-подробно и по същество. Става ясно, че Метод Делфи изпъква с висока степен на експертност между другите методи за дългосрочно прогнозиране.

Най-съществено от гледна точка на теоретичната част на дисертацията е даденият в т.5 на разглежданата глава социологически ракурс към дългосрочното прогнозиране чрез Метод Делфи.

Ще си позволя да преповторя отделните аспекти на този ракурс, а именно,:

- а) дългосрочното прогнозиране и Метод Делфи, като подходи за предвиждане на различни видове бъдеще;
- б) конструирането на бъдещата социална реалност чрез използване на метода като конкретна технология;
- в) формулираните от Ейбрахам Мол понятия и термини от социокултурната динамика и търсенето на основание за дългосрочно прогнозиране в световната социална памет и социокултурните таблици, усвоени от индивидите;
- г) използването на Метод Делфи като технология за преодоляване на шока от бъдещето (по Тофлър);
- д) анализирането на възможностите за използване на Метода за омекотяване на рисковете в обществото;
- е) разглеждането на Метод Делфи през теоремата на Томас;
- ж) кореспондирането на Метод Делфи с основни понятия на социологията. Те обосновават в най-голяма степен социологическия характер и смисъл на дисертационния труд.

Анализът на материала, изложен в първа глава от дисертацията ми дава основание да оценя като теоретично значими следните постановки: извършеното проследяване развитието на Метод Делфи и убедителното доказване на неговата надеждност, приложимост и ефективност; открояването на Метод Делфи сред другите футурологични методи; разглеждането на този Метод в чисто социологически ракурс. Смятам, обаче, че е бил необходим известен анализ на докладите на Римския клуб или поне на част от тях с оглед на допълнителни изводи за ефективността на дългосрочното прогнозиране.

Във втора глава на дисертационния труд е разгледана еволюцията на Метод Делфи и е показано, че различни имените изследователи на Метода дават своя трактовка в аспекта на неговите функции; състава на елементите; ключовите характеристики; стъпките, които трябва да се преминат за неговата пълна реализация. Правилен е изводът на автора на дисертацията, че Делфи е много приспособим изследователски метод, който може да се използва в много аспекти на научното познание, включително за проучване на това, което все още не съществува. Друг извод, формиращ авторовата позиция при изследването, е формулираната и подробно описана, носеща конструкция на Метода, която включва експертна оценка, анонимност, итерация и консенсус. Кръговият авторов модел на класическия Метод Делфи може да се оцени като научно постижение, предвид на неговата яснота,

адаптираност към конкретното изследване и възможност да послужи като база за формиране на ефективни социални стратегии и политики. Определено теоретично значение, от гледна точка на размислите, които възбужда и евентуалната стратегия, към която ни насочва, има авторият модел за вариантите на Метод Делфи, при който не се постига консенсус на експертните мнения. Това е особено важно, тъй като при възприемането и изпълнението на една или друга политика, респ. стратегия е необходимо проява на гъвкавост, която е в зависимост от променливите условия на социалната практика. От друга страна, обаче, остава открит въпросът за вземане и изпълнение на решения, стоящи най-близо до една вероятна перспектива. Изказвам мнение, че в случая трябва да се дава приоритет на експерти, с по-голяма квалификация и наред с това притежаващи достатъчен опит и най-вече умения в областта на социалните дейности. Отделните кръгове при провеждането на процедурата Делфи са дадени прецизно и точно. Избраната тема на дисертацията е важна и значима за българското общество. Дисертантът правилно отбелязва, че това се дължи на обстоятелството, че с годините са наслоявани редица нерешени и за съжаление все още нерашавани социални проблеми. Доц. Илиева основателно разглежда силните и слаби страни на Метод Делфи, като на може да се оспори необходимостта от осигуряване на безпристрастност, нивелиране вредните черти на харизмата и лидерството, преодоляване на възможността за полусинхронност в работата на експертите.

Мога да дам положителна оценка на извършената от дисертанта работа за доказване ефективността на Метод Делфи чрез анализиранията два доклада, тъй като посочените в тях прогнозни резултати се сбъдват в значителна степен. Като научно постижение мога да се окачествят двата авторови модела (фиг.5 и фиг.6), от които става ясно, че контролираната обратна връзка с експертите при Метод Делфи, доказва неговите предимства в сравнение с неконтролираната комуникация между експертите при методите "лице в лице". Висока оценка може да се даде на приложеният във втора глава на дисертацията оригинален ядрен принцип, при който е предложен един своеобразен атом (модел). Негово ядро съставлява Метод Делфи, а в разположените около него "пластове" са позиционирани прогнозните методи, които имат по-силна или по-слаба степен на близост с разглеждания метод.

Анализът на материала, изложен във втора глава от дисертацията, ми дава основание да оценя като теоретично значими следните постановки: идентифициране на Метод Делфи като един от най-успешните прогнозни методи; формулираните авторови модели с контролирана обратка връзка и неконтролирана комуникация между експертите; показване на Метод Делфи в констелацията с останалите футурологични методи. Въпросът ми към дисертанта е какво е неговото отношение към слабите страни на Метод Делфи и какви усилия е положил за избягване на някои от тях в проведеното от него изследване.

Третата глава от дисертацията е с наименование "Ефективност на Метод Делфи при дългосрочно прогнозиране в глобален мащаб". Следва да се изтъкне, че добре изучените и съответно отразени в труда успешни практики и световен опит за приложение на Метод Делфи в социалната сфера, са много добра основа за извършеното задълбочено изследване от автора. Пристъпвайки към изследователската част на разработката, следва да изтъкна, че обосновката на изследването е извършена коректно. Целите и задачите на изследването са правилно поставени, а изследователската група е формирана съобразно стандартните изисквания. Нямам съмнения относно нейните професионални качества и успешна работа, имайки предвид високото ниво на преподаване и подготовка на студентите по социални дейности в Шуменския университет. По мое мнение, въпросниците са разработени

професионално, а статистическият анализ на резултатите доказва правомерността на изпълнената процедура в три кръга.

Съвпадането на становищата на изследователската група, на експертите и на оценките на специалистите от социалната сфера е достатъчно основание за съсредоточаване на вниманието върху проблемите на трите рискове групи, а именно: обособени малцинствени групи, възрастните хора/пенсионери и лица с асоциално поведение и криминални прояви. Определен приносен момент, както към теорията на Метод Делфи, така и към практическото му прилагане се съдържат в съвкупността от десет предложения на изследователската група за неговото подобряване. Израз на това е изследователският комплекс, разработен и осъществен от доц. Илиева. Демонстрираният начин на изследване позволява да се прояви във по-голяма степен интуицията и да се разкрият допълнителни и дори скрити аспекти на изследваните социални явления и процеси. Забележките, които имам към трета глава, се отнасят: първо- до текстовете за глобалното прилагане на Метод Делфи, които, според мен, е трябвало да бъдат представени по-синтезирано, като акцентът при анализа се постави върху социалната сфера, и второ - до необходимостта от задълбочено интервюиране на експертите от МТСП, които разработват стратегически документи.

Дадените в заключение обобщения и изводи са естествен завършек и синтез на проведеното задълбочено изследване. От важно значение за практиката е предложената класификация на Метод Делфи от гледна точка и на неговата практическа реализация.

Давам висока оценка на предложения в дисертационния труд модел за прилагане на Метод Делфи в социалната сфера на България. Съображенията ми за това са съответно: възможността той да бъде помощно средство и верен ориентир на прилаганите социални стратегии на различни йерархични равнища; ролята му да бъде базов елемент, въз основа на който да се изградят адекватни политики за решаване проблемите на социално уязвимите групи; широкият кръг от заинтересувани институции, както и създаване на контакти между тях с оглед вземане на цялостни социални решения; прилагане на научен подход в прогнозната дейност на социалните структури; законовата възможност за финансиране на Делфи-процедурите. Етапите за прилагане на модела са, по моя преценка, формирани реалистично, отговарят на системния подход и притежават необходимата пълнота. Въпросът, който бих отправил към доц. Илиева, е какви възможности тя вижда за теоретично обогатяване на Метода при благоприятна перспектива за неговото прилагане в България.

Според мен, в дисертационния труд се съдържат следните научни приноси:

1) Метод Делфи е приложен за целите на конкретна изследователска програма в аспекта на определени теории и адекватен понятиен апарат.

2) Изградени са цялостна концепция, методология и технологична процедура за дългосрочно прогнозиране в социалната сфера, които са адаптирани към българските условия.

3) Изведени са теоретични изводи за ефективността на Метод Делфи на базата на 60-годишно глобално прилагане и в констелацията на други методи за дългосрочно прогнозиране.

4) Доказана е ефективността на Метод Делфи и са генерирани препоръки за неговото усъвършенстване на базата на изследваната литература и получени практически резултати.

5) Предложена е класификация на Метод Делфи по определени критерии от гледна точка на неговата практическа реализация.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На основание на изтъкнатото в по-горните текстове, смятам, че са изпълнени изискванията към разработения дисертационен труд за придобиване на научната степен “Доктор на науките” Задълбоченото запознаване с дисертацията ми позволява да изразя положителна и висока оценка на предлагания труд. По тези причина препоръчвам на членовете на научното жури да гласуват за присъждане на доц.д-р Соня Борисова Илиева научната степен “Доктор на науките” по специалност “Социология”.

Дата: 28 февруари, 2014

Подпис...../проф.дсн.

Ивайло Кусев/